13 Η Land Art στον σχολικό κήπο ως παιδαγωγικό εργαλείο

Θεοδώρα Χανδρινού ΠΕ08

1ο Δ.Σ. Πεύκης

«Η τέχνη δεν επαναλαμβάνει το ορατό,
αλλά κάνει ορατό ό,τι μέχρι τώρα δεν ήταν.»
Paul Klee

Η οικολογική κρίση στο σύγχρονο αστικό περιβάλλον οδήγησε στην ανάπτυξη της φιλοσοφίας των «πράσινων πόλεων» με στόχο την πνευματική και την ψυχοσωματική υγεία των πολιτών. Η καλλιέργεια οικολογικής συνείδησης, ο σεβασμός στους φυσικούς πόρους και η εκπαίδευση των παιδιών στην ορθή τους διαχείριση ξεκινά από την καλλιέργεια δεξιοτήτων και στον σχολικό κήπο.

Μοιραία ο νέος άνθρωπος καλείται να υιοθετήσει υγιείς συμπεριφορές που θα τον βοηθήσουν να βελτιώσει τη σχέση του με τη φύση αλλά και με τον ίδιο του τον εαυτό. Η αυτάρκεια και η σωφροσύνη, η σχέση με την κατανάλωση και η ικανότητα διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων στην καθημερινότητα είναι αρετές που ζητούν την προσοχή μας.

Καλλιεργώντας τον εσωτερικό μας κόσμο, πλουτίζοντάς τον με αρετές και πλησιάζοντας το Θεό, μαθαίνουμε να εκτιμούμε την πολυτιμότητα της φύσης. Έτσι δημιουργούμε άμυνες και βάζουμε βάσεις για ένα ομορφότερο περιβάλλον για εμάς και τους συνανθρώπους μας.

Ο σχολικός κήπος απευθύνει κάλεσμα στους μαθητές για δημιουργία σχέσης με άξονα τη φύση. Η πρόσκληση περιλαμβάνει βιωματικές δράσεις: εξερεύνησης, γνώσης, προσωπικής εμπειρικής επαφής, έμπνευσης και εικαστικής δημιουργίας, αλληλεπίδρασης και συνεργασίας διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων.

Γέφυρα για να επιτύχουμε τους παραπάνω στόχους μπορούν να αποτελέσουν πολλά από τα μαθήματα που διδάσκονται στο σχολείο. Προτείνεται εδώ ως βάση το μάθημα των Εικαστικών, καθώς πιστεύω στην αποτελεσματικότητά του όπως έχει αποδειχτεί μέσα από την εμπειρία της διδασκαλίας του στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Η εικαστική δημιουργία στο σχολείο μέσω της Land Art

Η Land Art ή Earthwork ή Earth art ή «Τέχνη της Γης» είναι καλλιτεχνικό κίνημα που εμφανίστηκε στην Αμερική το 1968. Οι καλλιτέχνες παρουσίασαν την Land Art αντιδρώντας στην ασύστολη εμπορευματοποίηση της τέχνης. Η βασική ιδέα είναι ο άνθρωπος να συνδημιουργεί με το τοπίο, με αποτέλεσμα το καλλιτέχνημα να δένεται άρρηκτα μαζί του. Το έργο τέχνης δημιουργείται στη φύση με φυσικά αλλά και τεχνητά υλικά. Είναι ευάλωτο στις φυσικές συνθήκες και στη φθορά που αυτές προκαλούν. Εφήμερα έργα τέχνης σήμερα υπάρχουν σαν βίντεο ή φωτογραφικά ντοκουμέντα. Πηγές έμπνευσης της Land Art αποτελούν η Conceptual Art και η Minimal Art.

Η Land Art ζητά από τους ανθρώπους να δουν το καθημερινό τοπίο από πιο κοντά και με έναν καινούριο τρόπο, να μοιραστούν αυτές τις ιδέες με ολόκληρη την κοινότητα, να συνδεθούν με το φυσικό περιβάλλον με ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο. Για όλους

αυτούς τους λόγους πιστεύουμε ότι η Land Art έχει μεγάλη παιδαγωγική αξία και καλύπτει τους στόχους της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Ο σχολικός κήπος με την κατάλληλη προετοιμασία γίνεται ένα σημαντικό διδακτικό εφαλτήριο, γιατί εμπλουτίζει την παιδαγωγική διαδικασία και συμβάλλει στην πολύπλευρη ανάπτυξη δεξιοτήτων ζωής. Φυσικά η καλλιέργεια δεξιοτήτων ζωής δεν είναι δυνατόν να δώσει καρπούς άμεσα ή μετά από εφαρμογή συγκεκριμένων δραστηριοτήτων μέσα σε λίγες μόνο διδακτικές ώρες. Συστηματική εργασία, πρακτικές εφαρμογές, ερεθίσματα και καινοτόμες δράσεις, θεωρητική προσέγγιση και βιωματική διδακτική επαφή των μαθητών με τους εκπαιδευτικούς θα δώσουν μακροπρόθεσμα τους επιθυμητούς καρπούς.

Παιδικές δημιουργίες Land Art (Αρχείο Θ.Χ. από εφαρμογές στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση)

Στόχοι του εικαστικού εργαστηρίου

Μέσω του εκπαιδευτικού υλικού που θα παρουσιαστεί και της βιωματικής εικαστικής δημιουργίας θα αναδυθούν στους μαθητές εγγενείς δυνάμεις δημιουργικότητας και συνεργασίας. Θα φιλοτεχνήσουν έργα τέχνης από φθαρτά υλικά της φύσης πάνω στη γη, τα οποία συνομιλούν με τη σχολική κοινότητα. Αυτές οι εικαστικές δημιουργίες θα μεταφέρουν μηνύματα για αξίες ζωής και θα ανοίξουν ένα διάλογο προσκαλώντας σε διάχυσή τους.

Μεθοδολογία- Διδακτικές τεχνικές

Καταιγισμός ιδεών, διάλεξη, ομαδοσυνεργατική μέθοδος, βιωματική μάθηση, ελεύθερη έκφραση, επικοινωνία, «φυσική» μέθοδος μάθησης, μετασχηματίζουσα γνώση μέσα από την τέχνη, storytelling, art therapy.

Υλικά

Φύλλα, ξύλα, κλαδάκια, πετραδάκια, άνθη και φρούτα που βρίσκουν οι μαθητές στον σχολικό κήπο αλλά και σπόροι, κουκούτσια, ξηροί καρποί με τσόφλι (καρύδια, αμύγδαλα, βελανίδια κ.ά.), σπάγκο (όχι νάιλον) που φέρνουν απ’ το σπίτι τους. Ακόμη χαρτί, χαρτόνια και χρωματιστά μολύβια, άδεια κουτιά παπουτσιών, λευκά χάρτινα πιατάκια. Χρήση ΗΥ, διαδικτύου, εργαλείων web2.0.

Διδακτικός χρόνος

Η βιωματική δραστηριότητα στον σχολικό κήπο μπορεί να αναπτυχθεί μέσα σε μερικές διδακτικές ώρες, ξεκινώντας από τουλάχιστον δύο, ανάλογα με τους παιδαγωγικούς στόχους που θέτουμε.

Περιγραφή της διδακτικής εφαρμογής

1^{ο} βήμα

Βασική προϋπόθεση, πριν από τη βιωματική επαφή των παιδιών με τη φύση στο σχολικό κήπο, είναι να ορίσουμε αρχικά το διδακτικό πλαίσιο μέσα από ένα θεωρητικό κομμάτι πρώτης προσέγγισης. Μέσα από τη χρήση έντυπου ή/και οπτικοακουστικού υλικού, όπως βίντεο ή ψηφιακές παρουσιάσεις, και τον κατάλληλο σχολιασμό με τους μαθητές το θέμα αποκτά υπόσταση και απασχολεί τα παιδιά στη σχολική καθημερινότητά τους. Για παράδειγμα, στα διαλείμματά τους αρχίζουν να παρατηρούν τη φύση και τις αλλαγές της, εντοπίζουν τους ζωντανούς οργανισμούς της όπως τα έντομα, συλλέγουν φύλλα ή άνθη.

2^{ο} βήμα

Τα παιδιά χωρίζονται σε ζευγάρια ή σε μικρές ομάδες των τριών/τεσσάρων ατόμων. Η κάθε ομάδα αποφασίζει ένα όνομα και δημιουργεί το έμβλημά της. Μπορούν να χρησιμοποιήσουν χαρτί, χαρτόνια και χρωματιστά μολύβια.

3^{ο} βήμα

Στη συνέχεια οι ομάδες μετακινούνται στον σχολικό κήπο. Οριοθετούμε το χώρο δημιουργίας για την κάθε ομάδα είτε με νοητή γραμμή είτε χαράσσοντας το περίγραμμα στη γη.

Προετοιμασία της «Παλέτας της φύσης» (Αρχείο Θ.Χ. από σεμινάριο εκπαιδευτικών)*

4^{ο} βήμα

Τώρα η κάθε ομάδα προετοιμάζει την «Παλέτα της Φύσης»: συλλέγει φυσικά υλικά και τα ταξινομεί ανάλογα με τα χρώματα, τα σχήματα ή τις ποιότητες (πάχος, υφή, μέγεθος κλπ). Για τη συλλογή των υλικών μπορούν να χρησιμοποιηθούν άδεια κουτιά παπουτσιών ή λευκά χάρτινα πιατάκια.

Οι ομάδες ξεκινούν το έργο τους (Αρχείο Θ.Χ. από σεμινάριο εκπαιδευτικών)

5^{ο} βήμα

Η κάθε ομάδα ξεκινάει το έργο της ανάλογα με τα υλικά που έχει συλλέξει ή ανάλογα με την κεντρική ιδέα που έχει εμπνευστεί. Το έργο μπορεί να είναι επιδαπέδιο και δισδιάστατο ή τρισδιάστατο με αναφορά στη γλυπτική. Τα παιδιά μπορούν να ελευθερώσουν την έμπνευσή τους παίζοντας με απλά γεωμετρικά σχήματα (κύκλους, τετράγωνα, ρόμβους) ή συνδυάζοντας σχήματα και φόρμες. Μπορούν να καλύψουν μια μεγάλη γκάμα θεματολογίας από τον εικαστικό οδηγό σπουδών. Ενδεικτικά: σχέδιο-περίγραμμα, φόρμα-όρια, τόνοι-χρωματικές ποιότητες, εικαστικά ρεύματα-αφηρημένη τέχνη, θερμά-ψυχρά χρώματα, συμπληρωματικά χρώματα-αρμονίες, αρχιτεκτονική τοπίου-γλυπτική, συνθέσεις με ήχους, χρώμα και κίνηση.

6^{ο} βήμα

Οι ομάδες ολοκληρώνοντας τις εργασίες τους προσκαλούν σε διάλογο τις υπόλοιπες ομάδες. Ενθαρρύνονται τα παιδιά να συνθέσουν ποιήματα ή μικρές ιστορίες εμπνευσμένες από τα έργα τους και να τα παρουσιάσουν μεταξύ τους. Προσκαλούν τους μαθητές των άλλων τάξεων σε ένα δημιουργικό διάλογο πάνω στα έργα τους. Οι άλλοι μαθητές μπορούν να επεκτείνουν, να συμπληρώσουν, να συνδέσουν τα έργα μεταξύ τους.

Ολοκλήρωση των έργων και παρουσίαση στις υπόλοιπες ομάδες

(Αρχείο Θ.Χ. από σεμινάριο εκπαιδευτικών)

7^{ο} βήμα

Μετά την ολοκλήρωση της δραστηριότητας αξιολογούνται τα αποτελέσματα της σύμφωνα με τους παιδαγωγικούς της στόχους. Η αξιολόγηση της δραστηριότητας μπορεί να γίνει

μέσα από μικρά γραπτά κείμενα των παιδιών ή σε μεγαλύτερες τάξεις με χρήση ερωτηματολογίου.

8^{ο} βήμα

Δίνουμε μεγάλη βαρύτητα στον **Αναστοχασμό και τη Μεταγνώση**. Ο μαθητής μετουσιώνει το βίωμα σε γνώση και επιστρατεύει τις κατάλληλες λέξεις για να εκφράσει στους άλλους αυτό που βίωσε.

9^{ο} βήμα

Δίνεται το έναυσμα στο δάσκαλο της τάξης να επεξεργαστεί τα μηνύματα και τις αξίες που αναδύθηκαν από τα έργα Land Art των παιδιών στο σχολικό κήπο και να επεκτείνει διαθεματικά τη δραστηριότητα.

10^{ο} βήμα

Για τη διάχυση των αποτελεσμάτων οι μαθητές φωτογραφίζουν τα έργα τους και τα παρουσιάζουν σε έκθεση ανοικτή για το κοινό στην αίθουσα εκδηλώσεων του σχολείου ή συμμετέχουν σε μαθητικούς διαγωνισμούς, ευρωπαϊκά προγράμματα, σχολικά φεστιβάλ.

11^{ο} βήμα

Σημαντικό βήμα είναι η ανατροφοδότηση (feedback). Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δημιουργήσουν ψηφιακό αρχείο της δραστηριότητας διαθέσιμο τόσο στους μαθητές που συμμετείχαν όσο και στη σχολική μονάδα ώστε να είναι αξιοποιήσιμο από τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς. Προτείνονται επίσης αναρτήσεις στο διαδίκτυο, όπως στην ιστοσελίδα ή το ιστολόγιο του σχολείου ή στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (χρήση εργαλείων web2.0).

Προτάσεις για διαθεματική προσέγγιση

Η Land Art προσφέρεται για διαθεματική σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα πέραν των εικαστικών και δύναται να αξιοποιηθεί σε καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα.

Γλώσσα: Τα παιδιά συνθέτουν ποιήματα ή μικρές ιστορίες εμπνευσμένες από τα έργα τους, με θέματα που μεταβιβάζουν αξίες. Καταγράφουν τις δημιουργίες τους και τις εκδίδουν σε μικρά βιβλία, σε ψηφιακή ή έντυπη μορφή.

Μαθηματικά: Τα παιδιά δημιουργούν παιχνίδια με τα γεωμετρικά σχήματα, τα κλάσματα και τις αναλογίες. Μπορούν να διδαχθούν προμαθηματικές έννοιες με παιχνιώδη τρόπο, να συγκρίνουν μεγέθη, να κάνουν μετρήσεις και να υπολογίσουν εμβαδά.

Μελέτη Περιβάλλοντος: Γνωρίζουν βιωματικά τις αλλαγές των εποχών και τα διάφορα πρόσωπα της φύσης. Έρχονται σε άμεση επαφή με τα φυτά και κάθε μορφή ζωής του σχολικού κήπου. Μαθαίνουν τα μέρη των φυτών και γνωρίζουν τα αβιοτικά υλικά αξιοποιώντας τα δημιουργικά.

Φυσική Αγωγή: Τα παιδιά κινούνται με ρυθμό στο χώρο, βιώνουν έννοιες όπως χώρος, χρόνος, πεδίο. Μαθαίνουν να ακολουθούν κανόνες και να οριοθετούν συμπεριφορές. Κάνουν ασκήσεις διατάσεων, ευλυγισίας, μουσικοκινητικά παιχνίδια.

Θεατρική αγωγή: Με αφορμή τις εικαστικές δημιουργίες Land Art δραματοποιούν τις μικρές τους ιστορίες και συνθέτουν θεατρικά παιχνίδια και παντομίμες.

Μουσική: Στις τρεις διαστάσεις τους τα έργα Land Art μπορούν να αποτελέσουν μοναδικά μουσικά όργανα. Δουλεύοντας σαν ομάδες τα παιδιά μοιράζονται τους ήχους τους και συνθέτουν όλα μαζί ένα πρωτότυπο μουσικό κομμάτι που το παρουσιάζουν στη σχολική μονάδα.

Συναισθηματική αγωγή: Μέσω της Art Therapy δουλεύουμε πάνω στην εξομάλυνση αρνητικών συμπεριφορών. Με υλικά από τη φύση και κατάλληλες οδηγίες ενθαρρύνουμε τη δημιουργική έκφραση, ώστε να διερευνηθούν, να εντοπισθούν, να αποκαλυφθούν και να αναγνωρισθούν επιθυμίες κρυμμένες, αρνητικά συναισθήματα, όπως ενοχής, φόβου, θλίψης. Τα παιδιά συνεπώς αισθάνονται ανακούφιση και αισιοδοξία, ενώ παράλληλα καλλιεργούμε τη συναισθηματική τους νοημοσύνη.

Συμπεράσματα

Η Land Art στο σχολικό κήπο ως παιδαγωγικό εργαλείο προσφέρεται για την καλλιέργεια δεξιοτήτων ζωής των μικρών μαθητών. Η εκπαίδευση των μαθητών προϋποθέτει τη συνεργασία και καλή επικοινωνία μεταξύ των εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήτων στην εκάστοτε σχολική μονάδα. Η αλληλοπεριχώρηση στη διδακτική βιωματική πρακτική κάνει εύληπτα τα μηνύματα που θέλουμε να μεταδώσουμε στα παιδιά. Με γόνιμη συνεργασία αξιοποιούνται όλες οι ιδέες και γεννιούνται πρωτότυπες δράσεις. Η καλλιέργεια της φαντασίας άλλωστε είναι ένας παιδαγωγικός στόχος που καλούνται να εκπληρώσουν οι συμμετέχοντες εκπαιδευόμενοι και οι εκπαιδευτικοί για τον εαυτό τους επίσης. Η συνεργασία των τεχνών αναδεικνύει το δυναμικό ρόλο των εκπαιδευτικών των ειδικοτήτων στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

**Το σεμινάριο εκπαιδευτικών διοργανώθηκε από την Υπεύθυνη Π.Ε. ΔΠΕ Δυτικής Αττικής και υλοποιήθηκε στο 8^{ο} Δ.Σ. Ασπροπύργου.*

Βιβλιογραφία

Α) Ξενόγλωσση

Arnheim R., 2000, Τέχνη και Οπτική Αντίληψη, Θεμέλιο

Beardsley J., 1998, Earthworks and Beyond, Contemporary Art in the Landscape, New York

Buchalter S., 2004, A Practical Art Therapy, Published by Jessica Kingsley

Chandrinou Th., 2013, Innovative art interventions in primary education providing emotional intelligence and life skills, in Expressing and self regulating emotions, Collection Academica coord. Rusu Marinela, Ars longa, Iași, Romania.

Chapman L. H., 1993, Η διδακτική της τέχνης, εκδ. Νεφέλη, Βιβλιοθήκη της τέχνης, Αθήνα

Dewey J., 1938, 1980, Εμπειρία και Εκπαίδευση.μτφ. Λ. Πολενάκης

Gardner H., 1992, Multiple Intelligences: The Theory in Practice. NY: Basic Books

Goleman D., 1996, Η συναισθηματική νοημοσύνη, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Gombric, E.H., 1995, Τέχνη και Ψευδαίσθηση. Νεφέλη

Kandinsky W., 1981, Για το Πνευματικό στην Τέχνη, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα

Kolb D., 1984, Experiential Learning, New Jersey: Pentice Hall

Mezirow J., 2007, Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Piaget J., 1962, Play, Dreams and Imitation, N.Y.: Wiley.

Rusu M. and Chandrinou Th., 2013, Art therapy - a way of intervention and optimization of personality, in (Editor Marinela Rusu) Manifestarea și auto-reglarea emoțiilor, Collection Academica. Publ. Ars Longa, Iași, Romania. p. 142-160.

Tsigkou A., 2014, The School Garden as field for cultivating life skills, In Volume collective II, International Conference, ARTA SI PERSONALITATE, coord. Rusu M., 23rd of May 2014, Romanian Academy, Iasi Branch, ARS LONGA 2014

Vygotsky L. S., 1978, Mind in Society, Cambridge, MA: Harvard University Press

Β) Ελληνική

Γέροντος Παϊσίου, 2001, Λόγοι Γ΄ Πνευματικός Αγώνας, Ιερόν Ησυχαστήριον Ιωάννης ο Θεολόγος, Σουρωτή Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη

Γιανναράς Χ., Έξι φιλοσοφικές ζωγραφιές, Ίκαρος, Αθήνα 2011

Κλέε Πάουλ, 1989, Η εικαστική σκέψη, τα μαθήματα στη σχολή Μπαουχάουζ, *μτφ. Άννα Μοσχονά, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα, τομ. Ι και ΙΙ*

Κόκκος Α. και Συνεργάτες, 2011, Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κόλιου Γ., 2009, Γέρων Παΐσιος - Η παιδαγωγική σκέψη του, Εκδόσεις "Εν Πλω"

Υ.Π.Ε.Π.Θ., Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, *Αθήνα 2001*

Γ) Δικτυογραφία

https://en.wikipedia.org/wiki/Land_art
http://www.tate.org.uk/art/art-terms/l/land-art
https://twinspace.etwinning.net/39401
http://blogs.sch.gr/arteducate/2016/06/30/recycling-through-art/
https://www.slideshare.net/TheodoraChandrinou/land-art-14-primary-school-ilion
https://www.slideshare.net/TheodoraChandrinou/land-art20th-primary-school-of-ilion-greece-etwinning-201516
https://www.slideshare.net/atsig/land-art-56369383

Φωτογραφικό υλικό

«Τα Ψηλά βουνά» και «Το μικρό σπίτι στο λιβάδι» (Αρχείο Θ.Χ. από σεμινάριο εκπαιδευτικών)

«Ήλιος» και «Το σχολείο του μέλλοντος» (Αρχείο Θ.Χ. από σεμινάριο εκπαιδευτικών)

«Θεριστής» και «Το κορίτσι της άνοιξης» (Αρχείο Θ.Χ. από σεμινάριο εκπαιδευτικών)

«Χαβανέζα» και «Σπίτι με τζάκι» (Αρχείο Θ.Χ. από σεμινάριο εκπαιδευτικών)

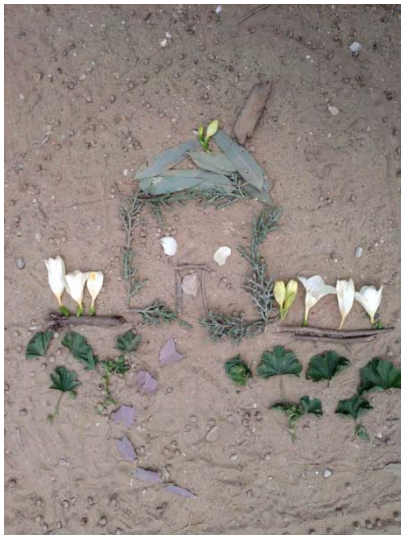

Έργα μαθητών (Αρχείο Θ.Χ.)

Έργα μαθητών (Αρχείο Θ.Χ.)

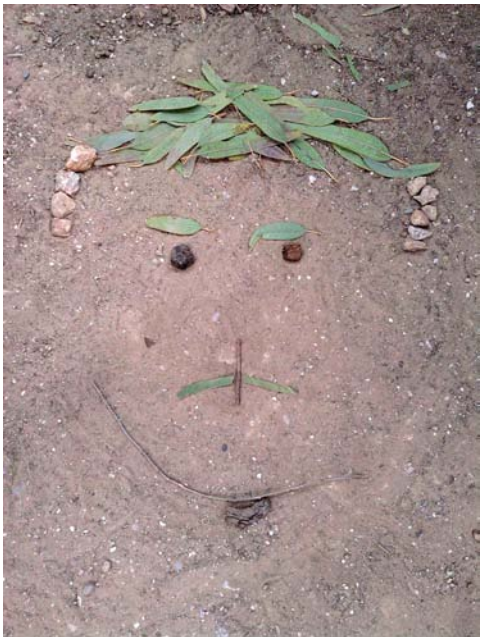

Έργα μαθητών (Αρχείο Θ.Χ.)

Έργα μαθητών (Αρχείο Θ.Χ.)